

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ О.А. ЗАХАРЕНКА

НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

О.О. Кравченко,

*к.пед.н., доцент кафедри соціальної педагогіки та історії педагогіки
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

«Школа, що особистість, не може бути копією іншої. Дитина у ній - центр Всесвіту. Учитель - теж. Головна мета - виховання громадянина, господаря біосфери і власної долі»¹. Ці слова О. Захаренка можна вважати девізом, суттю його Авторської школи, що ввійшла в історію вітчизняної педагогіки під назвою «Школа над Россю». Протягом 40 років життя і праці О. Захаренко заснував у Сахнівці унікальний центр освіти, духовності і культури регіону, створив власну оригінальну виховну систему, яка ще за його життя дістала визнання у педагогів всього світу.

Метою його освітянської праці було виховання людини. У пошуках шляхів досягнення поставленої такої мети Захаренко прийшов до ідеї створення виховного простору. У своїй працях писав: «що кожен квадратний метр території виховує, кожен шкільний папірець навчає. Зроби територію, яка б виховувала і навчала».

Важливим аспектом такого виховного простору є ідея, задум: «Школа - маленька держава, - зазначав О. Захаренко, вона не може існувати без ідеї-задуму, що захоплює дітей, вчителів і батьків.. Якщо така ідея зникає, а не народжується нова, горе тій установі, школі, державі, бо вона деградує, зупиняється в своєму розвитку, в ній безцільно жити, в ній нудно і немає прогресу».

Власне, вся педагогічна система О. Захаренка ґрунтується на трикутнику: школа - діти - батьки. Формування гармонійних стосунків у просторі цього трикутника - взаємоповага, розуміння, постійна співпраця - чи не найголовніший фактор, необхідний для створення атмосфери, в якій найкраще розвиваються позитивні нахили і здібності дитини.

Школа, на думу Олександра Антоновича, відіграє важливу роль у становленні особистості: не тільки сприяє набуттю знань, умінь і навичок, а й вихованню, соціалізації, передачі позитивного соціального досвіду: „Усі близькі й далекі наші плани починаються зі школи. Саме тут, у стінах школи, починають формуватися, набувати знань і морального здоров'я наші діти, онуки, і чи будуть вони громадянами, гідними своєї країни й свого часу, залежить від школи...” [2, с. 22].

Особливого значення О. Захаренко надавав формуванню духовності як життєвої потреби особистості, яку в широкому розумінні визначав як потребу діяти „на благо інших”: „...школа - не бухгалтерія. Вона скрізь і завжди повинна бути храмом духовності, знань, поради і надії. У цьому її високе призначення, її роль у житті народу” [2, с. 53]. У вузькому значенні духовність він співвідносив із потребою пізнання світу, себе, смислу і призначення свого життя. Для педагога духовність є найвищим показником людяності, формування якого залежить від щоденної роботи педагогічного колективу й учнів: „Досвід показує, що від насиченості шкільних буднів залежить духовне життя учнів. У згуртованому

¹ Виступ О.А. Захаренка на Всесоюзній конференції вчителів (Москва, грудень 1986 р.) // Архів родини О.А. Захаренка. - С. 2.

колективі діти дотримуються встановлених норм і традицій, намагаються показати себе з якомога кращого боку. Щоправда цей процес напружений і складний. І навпаки: якщо немає позитивних вражень і устремлінь, збіднена духовність колективу - межа між добром і злом стає малопомітною, і переступити її, схибити стає можливим..." [2, с. 100].

Школа, водночас, має сприяти виявленню і розвитку природних нахилів дитини, творчої обдарованості: „У школі учень має почуватися як у батьківській хаті. До школи він має бігти, а не йти, знаючи, що в школі він пізнає радість відкриття своєї сутності в цьому мінливому світі. В школі його не образять, на нього не гримнуть, а порадять, підтримають, дадуть можливість розкрити себе, свою творчу обдарованість" [2, с. 93]. Педагог висловив переконання, якщо не виявити здібностей дитини, то можна на все життя приректи її на невдачу [2, с. 96].

У ході аналізу педагогічних праць О. Захаренко встановлено, що він поряд з моральним вихованням особливого значення надавав естетичному, що спрямоване на формування естетичних почуттів, смаку, суджень, художніх здібностей особистості. У процесі естетичної освіти гармонізуються й розвиваються всі духовно-творчі здібності людини, духовно-моральні цінності: „Думаю, - писав О. Захаренко, - що школа ніколи не втратить своєї просвітницької функції. До неї завжди поспішатимуть діти, вона є і буде центром духовного здоров'я і естетичного виховання, творчих думок і несподіваних дитячих відкриттів..." [2, с. 71].

Гуманна педагогіка О. Захаренка спрямована на особистість, її індивідуальний саморозвиток і самовдосконалення. Кожна дитина розглядається як суб'єкт, активний учасник навчально-виховного процесу, який впливає на самого себе і на свій вибір: „Педагог повинен бачити в школяреві людину, а не об'єкт для виховання, і ставитися до цієї людини з високою повагою. Повагою глибокою і щирою, а не формальною і фальшивою" [2, с. 53]. Освітня функція школи, на переконання О. Захаренко, полягає не лише у передачі певних знань учневі: „щоб бути зрілою людиною - суми знань мало" [2, с. 54], а й у формуванні таких соціальних якостей особистості як винахідливість, здібність зробити вибір цінностей, рішень, вчинків, адекватно реагувати на події, інформацію, дії оточуючих, здатність до самооцінки, відповідальність, креативність та ін.: „немає переконливішого свідчення плodотворності зусиль педагога, ніж бачити, що зі стін школи у велике життя йде людина, здатна жити і працювати, як вимагає наш час, час великих звершень" [2, с. 39].

Отже, вивчення педагогічних праць О. Захаренка дало змогу виокремити його погляди на процес формування особистості, на визначальну роль школи у цьому процесі, яка повинна сприяти не тільки набуттю знань, умінь і навичок, а й

духовному, моральному, естетичному вихованню, самовдосконаленню і самореалізації.

Список використаної літератури:

1. Енциклопедія освіти / АПН України ; [голов. ред. В. Г. Кремінь]. - К. : Хрінком Інтер, 2008. - 1040 с.
2. Захаренко О.А. Слово до нащадків / [упорядник Н.М. Чепурна]. - К.: СПД Богданова А.М., 2006. - 216 с.
3. О.А. Захаренко про родинне виховання: хрестоматія / [укладач О. Захаренко; за ред. Л.І. Прокопенко]. - Черкаси: Видавництво від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2006.